

מאורות

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

שיר השירים – לפני קבלת שבת

שעה של חיבורים

יש מנהג יפה בקהילות רבות לקרוא את שיר השירים בערב שבת, והוא שונה מקהילה לקהילה. הספרדים למשל אימצו את מנהג האר"י ז"ל לקרוא את שיר השירים בציבור בכל ערב שבת לפני תפילת מנחה; אחרים קוראים את המגילה לאחר תפילת מנחה או לאחר ערבית. בשונה מהמנהג הרווח אצל בני עדות המזרח, האשכנזים אינם נוהגים לקרוא את שיר השירים לפני שבת, אלא רק אם טרם הגיע זמנה של תפילת ערבית.

מקור המנהג ומשמעותו

מה עומד מאחורי המנהג לקרוא את שיר השירים בערב שבת? האם קיים קשר רעיוני בין שיר השירים לשבת? אם כן, מהו? נבין תחילה את מהות המגילה. שיר השירים כתוב כשירת אהבה בין הרעיה ובין הדוד. לפי פרשנות חז"ל, המגילה נתפסת כיצירה קדושה. במשנה (ידיים, ג, ה) נאמר: "כל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים". חז"ל מפרשים את המגילה כמשל מליצי על יחסי האהבה בין כנסת ישראל ובין הקב"ה. החיבור בין העם לאלוקיו מתואר במגילה כחיבור של אהבה עזה, המאופייין פעם על ידי געגוע והתקרבות בין הדוד לרעיה ופעם על ידי החמצה והתרחקות ביניהם. הקשר הרעיוני בין המגילה והשבת נמצא במוטיב של חיבורים של אהבה. יום השבת בכלל, וליל שבת בפרט, הוא זמן של קירוב גדול בין ישראל לקב"ה. על פי הקבלה, ליל שבת נתפס כשעה של איחוד וחיבור רוחני בין העם לקב"ה. השבת כולה היא יום של אהבה ודבקות בין השניים. קריאת המגילה בערב שבת יוצרת הזדמנות למפגש מיוחד בין העם לאלוקיו, כל שבוע מחדש. כנסת ישראל, המתפנה מעיסוקיה האחרים במשך השבוע, מתחברת בערב שבת, בעת קריאת המגילה, עם הקב"ה בדבקות ובניחותא. קריאת שיר השירים יוצרת בכך הזדמנות לחידוש חיבור האהבה בין עם ישראל לקב"ה, מדי שבוע בערב שבת.

לעם ישראל יש קשר מיוחד גם אל השבת. השבת משולה לכלה ועם ישראל משול לחתן. בקבלת שבת אנו מברכים את השבת האהובה, "בואי כלה, בואי כלה". המדרש מספר, שכאשר השבת חיפשה בן זוג לעצמה נאמר לה ש"כנסת ישראל היא בן זוגך" (בראשית רבה יא, ח). הקשר הזוגי בין השבת ועם ישראל מתחזק בהדרגה במהלך השבת. ליל שבת הוא בבחינת אירוסין-קידושין, כנוסח תפילת ערבית, "אתה קידשתני". ביום שבת, יום החתונה, אומרים, "ישמח משה במתנת חלקו", רמז למתנות שנותן החתן לכלה. חיבור האהבה מגיע לשיאו בתפילת מנחה שבה נרמז ה"יחוד" ב"אתה אחד". כעת מובנת המשמעות של המנהג לקרוא את המגילה המביעה את אהבת עם ישראל לקב"ה דווקא בערב שבת האהובה.

השבת כמחברת בין גוף לנפש ובין קודש לחול

המלבי"ם מציג חיבור נוסף בין השבת לשיר השירים. לפי פירושו, שיר השירים אינו משל של אהבה בין העם לאלוקיו, אלא עניינו נשמת האדם הכמהה להתאחד עם בוראה. המלבי"ם מסביר שהרעיה במגילה מייצגת את הנשמה האלוהית הכלואה בגוף האדם, חושקת בדודה, הקב"ה, ומתגעגעת לחזור למקורה הטהור והקדוש. כך יוצא שבקרב כל בני האדם יש שני כוחות – הגוף והנשמה, וכל צד מושך לכיוון אחר. הגוף מבקש את התענוגות החומריים והנשמה כמהה לחיים רוחניים. כוחות אלו, הסותרים ומנוגדים זה לזה, באים לידי חיבור בשבת. השבת מלמדת אותנו שאפשר לחבר בין הכוחות על ידי קידוש הגשמיות. השבת הקדושה יוצרת חיבור של שלום בין הרוח והחומר. ברכת "שבת שלום" מביעה את התקווה שהשלום ישכון בין הגוף והנשמה שמתחברים בשבת. עניינה המיוחד של השבת הוא שיש בה תוספת קדושה המתגלה בנשמה ובגוף כאחד. הנשמה היתרה המתגלה בשבת מרוממת את הגוף ומוסיפה רוחניות, בבחינת "מעין עולם הבא". רעיון דומה מוזכר אצל הרב קוק זצ"ל כטעם לקריאת שיר השירים דווקא בערב שבת: "משום שאין בכל השבוע שעה מקודשת כשעה זו, שאז ניכר ומתגלה תוספת אור קדושת השבת בגוף האדם" (עולת ראייה, ב, בשם פתח הדביר).

ערב שבת מהווה חיבור בין הקודש לחול גם בממד הזמן. השבוע מורכב משני חלקים שונים, מימות החול ומיום השבת. ימות החול הם בבחינת גוף האדם, והשבת נשמתו. האדם השלם הוא אדם שנשמתו וגופו פועלים יחד בהרמוניה. הנשמה נותנת השראה רוחנית לגוף ומקבלת ממנו כלי חומרי לביטוי הרוח. בדומה לכך, גם השבת, כמו הנשמה, משפיעה מהשפע ומהקדושה שלה על שאר ימות השבוע ה"אפורים" ומאירה עליהם, וימות החול יונקים מהשבת את ערכם. ההכנות של צורכי השבת מתחילות כבר בימות החול. כך אנחנו מרוממים את הגשמיות של ימות החול ומחברים אותה לקדושת השבת. השלמות ביהדות היא דווקא כאשר הקדושה מתגלה בכל מרכיבי המציאות, הגשמיים כמו הרוחניים. קריאת שיר השירים בערב שבת, אם כן, מאפשרת לנו חוויה של התעלות ומבטאת את הכמיהה להגיע לעולם הרמוני ושלם המחבר בין הממדים השונים.

לסיכום, המנהג של קריאת שיר השירים בערב שבת הוא ביטוי למוטיב של חיבורים המופיעים במגילה (כמשל בין הדוד לרעיה) ומתקיימים בשבת, בין כנסת ישראל והקב"ה, בין עם ישראל וכלתו השבת, בין הגוף והנשמה ובין הקודש והחול. קריאת שיר השירים מבטאת את התפילה שלנו להגיע לחיבור של אהבה ושלום בין המרכיבים השונים המסוגלים להתאחד במהלך השבת.

גב' מונה שרייבר
מרצה בהתמחות לאנגלית

צרעת ופייסבוק

אנו נמצאים בדור של תקשורת חברתית: פייסבוק, סמרטפונים ועוד, השולטים על חיינו. אך האם זה רעיון חדש או גלגל שחוזר על עצמו? ההלכות של צרעת המופיעות בפרשה שלנו, באות ללמד על תקשורת חברתית, היתרונות והסיכונים שבה.

כולם יודעים שצרעת קשורה ללשון הרע. בתורה לא נאמר שצרעת מביאה לשון הרע, אך במסכת ערכין, טז כתוב ש"מצורע" – מוציא שם רע. נוסף על כך, יש סמיכות פרשיות מעשה מרים לאזהרה על צרעת בספר דברים. לפי התורה, "וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֶּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְשָׁעַר בִּגְגֵי הָפֶדֶד לָבָן, וּמָרָאָה הַנֶּגַע עִמָּק מְעוֹר בְּשָׂרוֹ נָגַע צָרְעָת, הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמָּא אֹתוֹ". כלומר, הכול תלוי בכוחו. אם ראה אדם פצע על גופו, היה הולך לכוהן והוא זה שהחליט אם זו צרעת או לא וטימא אותו. איך ידעו הכוהנים לאבחן? הרי הם לא היו רופאים. אפשר להגיד שהייתה זו נבואה, אך אפשר להסתכל על זה ממבט של תקשורת חברתית.

לפי ספר במדבר, פרק ב', בזמן המשכן ובית המקדש הכוהנים והלוויים גרו מסביב למשכן ובני ישראל גרו מסביב להם. כשנכנסו לארץ ישראל התפזרו הכוהנים בארץ וגרו בערים שלהם. אף על פי שהם גרו מחוץ לרוב העם, הם היו מעורבים בשוק, בחגים ובאירועים שונים. סביר להניח שאנשים אז אהבו, כמו היום, לדבר, ואם מישו היה אומר משהו, תוך זמן קצר כולם היו שומעים זאת, אפילו הכוהנים.

למשל, לשון הרע של ראובן על שמעון, שראובן אמר ללוי, הגיע לכולם והזיק למצב הסוציאלי של שמעון. ראובן מתעורר בבוקר עם פצע על ידו. הכוהן מתחיל לדבר אתו ושואל שאלות: ממתי הפצע הזה על היד? יש לך עוד פצעים? מה שלום המשפחה? מה שלום העבודה? תוך כדי שאלות השאלות מבין הכוהן מה סיבת בואו של ראובן לבקר ואומר לו שהוא טמא ושסור לו לבוא בדברים עם אף אחד: "וְאִם יִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן, וְהָיָה אֵין בָּהּ שָׁעַר לָבָן, וְשָׁפֹלָה אֵינָנָה מִן הָעוֹר, וְהָיָה כִּהְיָה וְהִסְגִּירוּ הַכֹּהֵן, שְׂבַעֲת יָמִים".

בדור שלנו אין צרעת של התורה, אבל יש לנו את היכולת לפזר ולאסוף מידע במהירות כזו שלא הייתה בדורות קודמים. כשעיתון אחד כותב למשל משהו בפייסבוק, כולם רואים זאת תוך שניות, אנשים מגיבים לזה וכו'. אם המטרה של הצרעת הייתה לעורר אנשים לתופעות של הדיבור שלהם הרי שתקשורת חברתית היא היינו הך. מידע באינטרנט נראה מיד (לטובה ולרעה) לעין כול. כשראובן נדבק בצרעת הוא לא שב הביתה. ב"עלייה לרגל" הוא נכנס עם האבלים להר הבית מדלת היציאה. כולם ראו אותו ודיברו עליו כמי שגרם לשמעון עוול בעקבות לשון הרע שלו. לצערנו, לכוהנים היום אין אחריות על התקשורת החברתית. לפני שכותבים משהו באינטרנט, כדאי לחשוב: האם זה מוציא שם רע? מי יראה את זה? אולי בעזרת גישה זו נפחית את שנאת החינם, נזכה לכוהנים ולבית מקדש חדש, ונהיה בני אדם טובים יותר.

יעל לקרמן
סטודנטית בהתמחות לאנגלית

שנת שמיטה

על השמיטה מתוך דברי הרצי"ה קוק

הפרשייה מתחילה ב"כי תבואו אל הארץ" (ויקרא כה, ב) הנאמר לגבי מצוות שמיטה, להורות שערך קיומן של מצוות בכל גווניהן הוא בארץ ישראל. זה המקום הטבעי לציבור כלל ישראל, וכאן יש גם מערכת זמנים מיוחדת, בשנה השביעית תהיה שמיטה, וזה דווקא במקום המיוחד לכם, ובסדר זמנים המיוחד לעם ישראל. מכאן באים אל חשבון גדול יותר של זמנים: "שבע שנים שבע פעמים", "תשע וארבעים שנה", ו"שנת החמישים". כל זה אינו שייך למדבר, רק בארץ ישראל [...]

מתוך כל מציאות העם בארץ ד' ונחלתו – אז מתגלה מציאות כלל ישראל בשלמותה ומגלה את כללות התורה ופרטיותיה. אם כן, כל המשך זה של מתן תורה בא מתוך היות עם ד' בארצו ומגלה את קדושתו הפנימית והחיצונית. זהו קיום העניין של "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו), הממלכה והעם מקומם בארץ ישראל, ומהר סיני הולכים לקראת הנחלה.

מיציאת מצרים הולכים אל העבודה "על ההר הזה", ומכאן נמשך הציווי על בתי ערי חומה וכל סדר חייהם, ובניינה של הממלכה והעם בתוכה – ושניהם בארץ ישראל דווקא. ודין של יובל ובתי חומה נוהג רק כש"כל יושביה עליה". יש כאן שלוש דרגות ממצוות יישוב הארץ:

הראשונה בחקלאות, אחר כך – מלאכה ותעשייה, ולבסוף – מסחר. שלושה חלקים השייכים למציאות החיים. מקח וממכר גם כן שייכים לעניין. יש קשר בין קניין ומטלטלין וקביעות של קרקע [...]. במדבר זאת קדושה מטלטלת, ואילו בארץ – הקדושה קבועה [...] כל סדר החיים של ישראל נבנה מיציאת העם עד בואו אל ארצו וסדר חייו [...] סידור ונוהל בצדק ויושר נובע מתוכן של קביעות. ומתוך מקור של ישרות עליונה, יש ישרות גם ביחסים בין אדם לחברו, ומתוך ישרות נפשית במחשבה ורגש – מתוך כך יש ישרות בדיבור, ובהמשך גם במקח וממכר.

מתוך: הרב הושע רבינוביץ, מאורות הרצי"ה שיחות הרב צבי יהודה על פרשיות השבוע והמועדים – ויקרא, אלקנה תשע"א, עמ' שנט-שס.